

Sərhəd hərəkətinin vizual salnaməsi:

Naxçıvan televiziyası

31 dekabr Azərbaycan millətinin ümumdünya birlik günüdür. Bu bayram ayrı-ayrı ölkələrdə yaşayan azərbaycanlılarla əlaqələr qurmaq, onlar arasında birlik və həmrəylik yaratmaq işində mühüm rol oynayır. Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik gününün qeyd edilməsi bütün dünya azərbaycanlıları tərəfindən artıq bir zərurətə və mənəvi ehtiyaca çevrilmişdir.

1991-ci ilin 16 dekabrında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Heydər Əliyev dünya azərbaycanlılarının birliyini yaratmağın əhəmiyyətini nəzərə alaraq dekabrın 31-ni Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü elan etdi. Beləliklə, bütün azərbaycanlılar üçün əziz olan 31 dekabr Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü qürurla qeyd olunur.

Bu tarix ötən əsrin 80-ci illərində Naxçıvan televiziyasında efir vəsiqə alan "Ayrılıq" bədii-publisistik verilişində öz geniş əksini tapmışdır. Həmin veriliş o zaman sərhəd hərəkətinin vizual salnaməsinə çevrilmiş, onun təkcərciyi və vintciyi rolunu oynamışdır. Tanınmış tədqiqatçı alim Əli Şamilovun "Odlar yurdu" qəzetinin 11 iyun 1989-cu il, 11-ci nömrəsində belə bir məqaləsi dərc olunmuşdu:

"Ayrılıq" körpü salır"

"Naxçıvan televiziyasının "Ayrılıq" bədii-publisistik proqramı 1987-ci ilin sentyabr ayından ekranda görünməyə başlamış, elə ilk günlərdən də özünə geniş tamaşaçı auditoriyasına qazanmışdır. O taylı, bu taylı Azərbaycanın mənəvi birliyinə xidmət edən bu veriliş olduqca əhəmiyyətli və aktual mövzu üzərində köklənmişdir. Məqsəd o taylı, bu taylı Azərbaycanın milli birliyi üçün maarifçilik ideyalarını aşılamaqdan ibarətdir.

Ayrılıq mövzusu ilk olaraq ədəbiyyatımızda öz bədii əksini tapmış, Vətən həsrətli şeirlər yazılmışdır. Lakin bu şeirlər Sovet imperiyasının antidemokratik, despotik rejimində qələmə alındığından müəlliflər öz fikir və düşüncələrini sətiraltı mənalarla ifadə etməyə məcbur olmuş, daha kəsərlər əsərlərini isə çap etdirə bilməmişlər.

Ayrılıq mövzusunun ən kütəvi təbliğat vasitəsi olan televiziyada işıqlandırılması isə olduqca mühüm bir hadisədir. "Ayrılıq" titri sərhəd dirəkləri və tikanlı məftillərlə təsvir edilmişdir. Arxa planda isə Araz çayı görünür. Titr Yaqub Zürafçunun ifasında "Ayrılıq" mahnısı ilə müşayiət olunur. Keçidlər-

də parçalanmış nar rəsinin göstərilməsi, arxa planın dekorasiyası, butaforlar uğurlu rejissor işinin nəticəsidir. Verilişlərin birində mahnının sərhəd dirəklərinin yandırılması kadrı ilə müşayiət olunması bir çox mətləblərdən xəbər verir.

Gənc jurnalist Hüseyn Əsgərovun müəllifliyi və aparıcılığı ilə ərsəyə gələn bu veriliş təkcə naxçıvanlılar səbirsizliklə gözlənilirdi. Şərqi və Qərbi Azərbaycanın Arazboyu kəndləri, Xoy, Mərənd, Maku, Culfa, Ələmdar, Qaraziyəddin və başqa şəhərlərində də "Ayrılıq" maraqla baxılırdı. Təbrizdən Vəli Uskui adlı bir tamaşaçı Zəfəranıyye məhəlləsində "cürələyi xüsusi dəsgahla" bu verilişə, bütövlükdə Azərbaycan televiziyasına baxdığını bildirir.

"Ayrılıq" o tayla bu tay arasında bir körpü yaradır. Məhz bu proqramın sayəsində İrandan, eləcə də Türkiyənin İqdir, Aralıq bölgələrindən Naxçıvan televiziyasının ünvanına məktublar gəlməyə başlamışdır.

Məktub müəllifləri uzun illər ayrı düşdükləri qohumlarından xəbər tutmaq məqsədilə Naxçıvan televiziyasına müraciət edirlər. Yaxşı haldır ki, verilişin müəllifləri bununla kifayətlənmiş, həm də mənəvi birliyi-mizə mane olan neqativ halları aşkarlıq işığında kəskin tənqid atəşinə tuturlar.

Bir sözlə, "Ayrılıq" Naxçıvan televiziyasının cəsarətli addımıdır. Biz Naxçıvan televiziyasını bu uğurlu addımına görə təbrik edirik, verilişin müəlliflərinə yaradıcılıq uğurları arzularırıq".

Dünya azərbaycanlıları üçün əziz olan bu bayram günlərində o dövrün "Ayrılıq" bədii publisistik proqramından bəzi fraqmentləri göz önündən keçirmək elə bilirdim ki, "Ədalət" qəzetinin oxucuları üçün maraqlı olar.

"Ayrılıq" bədii-publisistik proqramından fraqmentlər

Ayrılıqların sonu vüsaldır. Amma hamısının yox. Ayrılıq həm də unutmamaq, qopub uzaqlaşmaq istədiyin keçmiş, insanın fikir və düşüncələrini inkubator toyuğu kimi bir rəngdə, bir ölçüdə, bir biçimdə formalaşdıran durğunluq dövründən ayrılıqdır. Bu dövrdən ayrıldıqca yenidənqurmanın bizə bəxş etdiyi aşkarlıq işığında dənəncən kölgədə qalan bir çox məsələlərdən söhbət açma bilirik. Qadağan zonaları qarşısına qoyulmuş yobəndlərin yerində indi yaşıl işıq yanır. İndi-İndi tariximizin açılmamış qatlarına yenir, onun gizlinlərini aşkarlıq işığına tuta bilirik. İndiyədək isə Mozambikin, ya-

xud Tasman adalarının tarixini öyrənmək Azərbaycan tarixini öyrənməkdən asan olub. Yalnız İndi-İndi silkinməyə, ətəldən yaxa qurtarmağa başlamışıq. Dahi Mirzə Cəlilin "Təpik" felyetonunda olduğu kimi: "Şirin yuxunun xasiyyətidir, bərk yatını çağırmaq ilə ayılmaz, bir təpik vurarsan, gərənşər, ikinci təpikdə gözlərini açar, amma üçüncü təpikdə durar ayağa".

Oyanmaq üçün üç təpik kifayət etsəydi, nə vardı ki?

Dünyada hər xalqın öz taleyi, öz bəxti, sevinci, kədəri var. Həç bir xalqın tarixi yalnız

şanlı səhifələrdən, tənənəli himnlərdən ibarət deyil. Elə xalqlar var ki, onun hər bir övladının yaddaşında, qanında, canında qəm dastanı yaşayır. Bu elə bir qismətdir ki, onu özün seçmirsən. Gözünü dünyaya açan kimi səni haqlayır, ömrünə, gününə hopur. Bu qismət babadan ataya, atadan oğula, oğuldan da nəvəyə keçir.

Yer üzündə Azərbaycan xalqı adlanan bizim xalqın da taleyinə acı bir ayrılıq düşüb. 1813-cü və 1828-ci illərdə imzalanmış Güllüstan və Türkmənçay müqavilələri Cavanşir və Babək kimi sərkərdələrin, Məhəmməd Cahən Pəhləvan, Qızıl Arslan, Uzun Həsən, Şah İsmayıl Xətai kimi dövlət xadimlərinin mənsub olduğu Azərbaycanın tarixi torpaqlarını parçalayıb, xalqımızı iki yerə, təkcə iki yerəmi? - bölüb. Ürayın candan ayrılmasından da böyük dərd aları mı?

Ürəklər bir vurur hər iki tayda,
Siz orda həsrətsiz, biz də bu tayda
"Vüsal" söyləməkdən görmürük fayda,
Olar mı, olmaz mı, hələ bilmirəm.
"Vüsal" ən müqəddəs kəlmədir biza,
Təkcə o dərmandır dərdlərimizə
Biz gələk Bakıya, siz də Təbrizə
Belə bir zamana, ola, bilmirəm.

(Məniçöhr Əzizi - Təbriz)

O tay İran İslam Respublikası, bu tay Azərbaycandır. O tayda 20-25 milyon, bu tayda 8 milyondan çox Azərbaycan türkü yaşayır. İran və Azərbaycan əsrlər boyu eyni dövlətlərin hakimiyyəti altında olmuş,

eyni taleyi yaşamış, eyni mənəvi, ictimai və maddi dəyərlərdən faydalanmışlar. Görünür elə buna görə də bu iki ölkənin xalqları arasında yüzliliklər ərzində dünyanın heç bir yerində təsadüf olunmayan dostluq, qardaşlıq və məhəbbət münasibətlərini həтта ən ağır rejimlər də belə qəlbimizdən silib ata bilməmişdir.

XIX əsrin birinci rübündə böyük bir xalq Rus-İran müharibələri nəticəsində siyasi-coğrafi cəhətdən ikiye bölünsə də, sərhədlərin açıqlığı, gediş-gəlişin azadlığı sayəsində mənən və ruhən bölünmədi, bir olaraq yaşadı.

Xalqın əsl faciəsi-ayrılıq müsibəti Azərbaycanda Sovet, İranda isə Pəhləvi rejimlərinin bərqərar olduğu vaxtlardan başladı. Araya demir pərdələr çəkildi. Bu azmış kimi, İranda Azərbaycan, Azərbaycanda isə İran adını çəkmək yasaq edildi. Amma xalq taleyin və zamanın bu amansız hökmü ilə

barışmadı, vüsal həsrəti ilə alışıb yandı. Təbrizli Qətrani, Xətibi, Saibi, Qövsini, Nəbatini, Şəhriyarı, maraqlı Əbdülqadir, Tusini, gəncəli Nizamini, Əbüdülanı, Məhsətini, Şirvanlı Xaqanını, Fələkini, Baharı, Seyid Əzimi, naxçıvanlı Əcəmini, Ordubadını, Mirzə Cəlili, Hüseyn Cavidini... ürəklərdə yaşatdı, yaşadaraq sevdi, sevrək əbədiləşdirdi.

Artıq İranda Pəhləvi rejimi tarixə qovuşub. Sovet imperiyasının isə dayaqları laxlayıb. Belə bir məqamda o tay, bu tay arasındakı demir pərdələri götürmək, yasaqları aradan qaldırmaq, o taylı, bu taylı soydaşlarımızın gediş-gəlişini təmin etmək, vüsala qovuşdurmaq üçün humanist addımlar atılmalıdır. Bu müqəddəs işdə soydaşlarımız yumruq kimi birləşməli, 70 illik hicrana son qoymalıdırlar.

"Ayrılıq" bədii-publisistik teleproqramı da məhz bu amala xidmət edərək, Arazüstü mənəvi körpü salmağa səy göstərir. Həm də bu zaman, eləcə də bütün hallarda İranın ərazi bütövlüyünə hörmətlə yanaşır. Arazın həm o, həm də bu tayında türklərlə farslar arasında daim milli münasibətləri qızıdırmağa cəhd edən qüvvələrin olmasına baxmayaraq biz Azərbaycan xalqının qədim qonşusu olan İrana həmişə rəğbət bəsləmiş və düşmənlərimizin gözüne tikan kimi batan fars-türk ittifaqının qurulmasını arzulamışıq. Dünyada farslar və türklər qədər orta mədəniyyətə və orta tarixə malik olan iki xalq tapa bilməzsiniz. Odur ki, bir daha

bəyan edirik: Azərbaycan-İran dostluğu daimidir, əbədidir. Min illər boyu belə olub və inən belə də bu dostluğun davamını ürəkdən arzulayırıq.

Döngələr başında gözləyən ölüm mələyi

Həyat-vəfasızdır deyirlər. Haçansa payız ruzigarı əsir və qarşısına çıxan hər şeyi süpürüb aparır.

Əcəl-gözlənilməzdir deyirlər. Qaşla-gözün arasındadır, görə bilmirik. Haradasa qaranlıq düşür və ömrün nurunu zülmətlərə qərğ edir.

Dünya-gəlimgli-gedimlidir. Ulu Dədə Qorqudumuz da bu öyüdlə Oğuz övladlarına dərs verirdi. Torpaq almamış, yer gizlətməmiş kamınızı alın, yaxşı ad qoyun-deyə.

Əcəl xəbəri də özü kimi gözlənilməz olur. Həç kim ölümə inanmaq istəmir, inana bilmir. O ki qala Şəhriyar! Zəngin ədəbi irsi ilə yalnız o taylı, bu taylı Azərbaycanda deyil, dünyanın azərbaycanlılar yaşadığı bütün ölkələrində dərin məhəbbətlə sevilən ustad şair Məhəmməd Hüseyn Şəhriyar!

Həç özü də inanmazdı ki, bir gün ildırımlar onsuz çaxacaq, ağ buludlar köynəklərin sızacaq, novruzgüllü, qar çiçəyi min illər olduğu kimi yene qar altından boylanaraq günəşi salamlayacaq. Onu həyatın dolanbaclarında, döngə və dolaylarında gözləyən ölüm mələyi öz qanadlarına alıb aparacaqdır:

Heydərbaba, yolum səndən kəç oldu,
Ömrüm keçdi, gələmədim, gec oldu,
Həç bilmədim gözəllərin nec oldu,
Bilməz idim döngələr var, dönüm var,
İtkinlik var, ayrılıq var, ölüm var.

1988-ci il sentyabrın 18-də Tehranın Mehr xəstəxanasından gələn acı xəbər qəfil küləklərin pəncərəyə çırpıldığı kimi ayrılığın, itkinliyin tül pərdələrini üzümüzə çırpdı. Dünyaya gələn bir gün getməlidir, Süleymana qalmayan dünyadı bu - doğru. Amma kam almadı, nisgili, həsrəti ilə köçdü bu dünyadan Şəhriyar. Bu nisgil, bu həsrət təkcə özünün olsaydı nə vardı ki? Bu, o taylı, bu taylı bütöv Azərbaycanın, taleinin hökmü ilə müxtəlif ölkələrə səpələnmiş dünya azərbaycanlılarının arzusu, istəyi idi:

Bir uçaydım bu çırpınan yelinən,
Bağlaşaydım dağdan aşan selinən,
Ağlaşaydım uzaq düşən elinən,
Bir görəydim ayrılığı kim saldı,
Ölkəmizdə kim qırıldı, kim qaldı.

(Ardı gələn sayımızda)

Hüseyn Əsgərov
yazıçı-publisistik
Naxçıvan televiziyası.
1987-1990-cı illər